

TEOLÓGIAI ÉS VALLÁSPEDAGÓGIAI SZEMPONTOK BIBLIAI TÖRTÉNETEKHEZ

Az anyag célja a hitéleti neveléssel foglalkozó óvodapedagógusok, az óvodai hittanoktatás területén szolgáló hittanoktatók és lelkészek munkájának segítése.

Amikor a bibliai történetek üzenetét szeretnénk átadni az óvodáskorú (3-6 éves) gyermekeknek, akkor kettős szempontrendszerre tekintünk. Egyrészt a bibliai történet teológiai háttere, másrészt a gyermek életkori, fejlődéslélektani sajátosságaihoz igazodunk. E két terület metszetében keressük az üzenetet, amelyet, munkánkat megáldva, a Szentlélek Isten képes igazán eljuttatni hallgatóinkhoz.

Az első, áttekintő oldalon találunk egy rövid összegzést az adott bibliai történet fő mondanivalójáról, néhány kiemelt teológiai hangsúly, a hozzájuk kapcsolódó, felnőttekben megfogalmazódó életkérdések és a bibliai történethez kötődő valláspedagógiai szempontok feltüntetésével.

A teológiai és valláspedagógiai szempontok részletes kifejtése keretében sor kerül a bibliai történet rövid összefoglalására, a bibliai szövegkörnyezetben való elhelyezésére, a fő mondanivaló megfogalmazására. Kortörténeti sajátosságok, helyszínek bemutatása segíti a további megértést, majd a kiemelt teológiai hangsúlyokról olvashatunk. Az összefoglaló táblázat tovább vezet a teológiai mondanivaló megértésétől saját életkérdéseinkhez, és a 3-6 éves gyermekek világához való kapcsolódáshoz. A második nagy egységben először a kisgyermekek hitének általános jellemzőire figyelünk, majd az adott bibliai történet kapcsán felmerülő valláspedagógiai szempontokhoz közelítünk.

¹ Dr. Szászi Andrea: Bibliai történetek, egyházi témák az óvodában

A SZAKMAI ANYAG RÖVID ÖSSZEFOGLALÁSA

A tíz leprás meggyógyításának történetében a súlyos betegségen győzeledelmeskedő, gyógyító Úrként találkozunk Jézussal. A szembejövő, segítségét kérő betegeket a papokhoz küldi Jézus, akik megállapíthatták a betegséget és annak megszűnését. A leprások engedelmeskednek, s mire céljukhoz érkeznek, meggyógyulnak. Egyikük, éppen egy samaritanus, akinek népével szemben a zsidó nép évszázadok óta ellenséges, visszatér Jézushoz és kifejezi háláját is. Jézus megdicséri, és hálás hitére irányítja a figyelmet.

A tíz leprás története a Lukács evangéliuma harmadik nagy egységét, a nagy útbeszámolót nyitja meg (Lukács 9,51-19,27). Ez a rész tartalmazza a legtöbb olyan leírást, ami a többi evangéliumban nem található. A tíz leprás története is egy ilyen rész. Az egység fő mondanivalója, hogy Jézus tudatosan, előre tervezetten közelít fő célja, Jeruzsálem felé, ami a Messiás megjelenésének a váradalmak szerinti színhelye. A nagyobb szakaszban olyan jól ismert történeteket találunk, mint az irgalmas samaritanus példázata (10. rész), a tékozló fiú példázata (15. rész), vagy Zákeus, a fővámszedő története (19. rész). Ezek az ígérések más történetekkel együtt mind magukban hordozzák Lukács nézőpontját: az elékezett Messiás felülemelkedik a zsidó nép váradalmain, nem az ő politikai megmentőjük lesz, hanem a pogányok, a bűnösök, az elveszettek szabadítója minden nép számára.²

A következő táblázatban együtt láthatjuk a történetből kiemelt teológiai hangsúlyokat, a felnőtt szemével megfogalmazódó életkérdéseket, és a 3-6 éves gyermekek világához való kapcsolódásunk valláspedagógiai szempontjainak összefoglalását.

	Teológiai hangsúlyok	Életkérdések a felnőtt szemével	Valláspedagógiai szempontok: kapcsolódás a kisgyermekhez (3-6 év)
1.	Jézusnak hatalma van a halálos betegség fölött is, gyógyulást tud adni.	A testi és lelki egészség ajándék. Hogyan tudom elfogadni a betegséget? Tudok-e bízni a gyógyulásban? Vigyázok-e az egészségemre?	A kisgyermek és a betegség Imádság gyógyulásért
2.	A csoda és a hit együtt jár – a csoda soha nem a szemfényvesztés kedvéért történik, hanem annak a jele, hogy Jézus az egész világ üdvözítője .	Ma vannak csodák? Mit tekintek az életemben csodának? Mi jellemzi az én hitemet? Kicsoda Jézus? Kiket tud megszólítani? Kire vonatkozik a hatalma?	A gyermeki világnézet és a csodák Bizalom a gyógyító Jézusban Az istenkép formálódása
3.	A legteljesebben az gyógyult meg, akinek hála született a szívében és ki is fejezte azt.	A hit válasza Jézus szabadító erejére a hála. Én hálás vagyok-e? Hogyan fejezem ki a hálámat?	A kisgyermek érzelmi fejlődése és a hála kifejezése

²Szabó, Csaba: *Lukács evangéliuma*, in: Pecsuk, Ottó (szerk.): *Bibliaismereti kézikönyv*, Kálvin Kiadó, Budapest, 2004, 492-495.

I. TEOLÓGIAI SZEMPONTOK

1. A TÖRTÉNET RÖVID ÖSSZEGZÉSE – LUKÁCS 17,11-19

Jézus Jeruzsálem felé halad, amikor szembejön vele tíz leprás férfi. Hangos kiáltással kéri Jézust, hogy könyörüljön rajtuk, segítsen nekik. Jézus utasítja őket, hogy menjenek el a papokhoz. Ők engedelmessé válnak, és mire odaérnek, megtisztulnak, meggyógyulnak. Egyikük visszatér Jézushoz, hogy kifejezze háláját. Jézus megállapítja, hogy a többi kilenc gyógyult hálája elmaradt, és hogy a visszatérő ember idegen, samáriai, nem a zsidó néphez tartozik. Hozzá fordulva, megtartó hitét megdicsérve bocsátja útjára.

2. A TÖRTÉNET ELHELYEZÉSE A BIBLIAI KÖNYVBEN, A SZENTÍRÁS EGÉSZÉBEN

Amíg a Szentírás első nagy egysége, az Ószövetség Istennek a választott, zsidó néppel kötött szövetségéről, Isten hűségéről és a nép történetéről szól, addig az Újszövetség arról tanúskodik, hogy Isten szeretete Jézus Krisztus által az egész világhoz, minden néphez eljutott. Az evangélium, vagyis az örömhír mindenkire érvényes: a Jézus Krisztusba vetett hitben bűnbocsánat és örök élet várja az Istenhez forduló embert.

Az Újszövetség első három könyvét – Máté, Márk és Lukács evangéliuma – szinoptikus evangéliumoknak nevezzük. A szinoptikus szó „együtnézőt” jelent. Az egyes könyvek ugyanazt a történetet, Jézus földi életének eseményeit, tanításait írják le. Először a Márk evangéliumát írták meg, majd erre építhetett Máté, később Lukács is. Azonban mindhárman sajátos hangsúlyokat helyeztek el, amikor a mondanivalót megfogalmazták hallgatóik számára. A Lukács evangéliuma szerzője a könyv elején megfogalmazza művének célját: az előző leírások után ő is jónak látta, hogy mindennek pontosan utánajárva, kiegészítve az eddigieket ő is leírja Jézus történetét. Ez a kiegészítés egészen jelentős, a könyv több mint egyharmada nem található meg a Máté és a Márk evangéliumában.³

Az evangélium szerzője a másik két evangélium írójától eltérően nem volt zsidó származású, hanem egy eredetileg pogány, nagy műveltségű ember. Többek szerint orvos lehetett, és az is lehet, hogy Pál apostol útítársa volt. Különleges, hogy könyvének folytatása is van, az Apostolok Cselekedeteiről írott könyv. A Lukács evangéliuma elsősorban a pogányokból lett keresztyéneknek szánt írás – vagyis nem a zsidó nép köréből származóknak - ami Kr. u. 70 körül keletkezhetett.⁴

Műfajukat tekintve az evangéliumok történeti könyvek ugyan, de nem tényszerű beszámolók, hanem hitvallások. A szerző mindig a saját szemszögéből értelmezi Jézus történetét. Lukács már a születéstörténetekben rámutat, hogy számára Jézus az, aki a zsidóknak szóló ígéretek szerint az egész világ Szabadítója, Üdvözítője lesz, az ígéretek minden nép szeme láttára teljessé válnak.⁵

A Lukács evangéliuma négy nagy szakaszra osztható: az első szakasz Jézus születéséről, szolgálatba lépésének előzményeiről szól; a második Jézus Galileai munkásságáról, a harmadik Jézus Jeruzsálemben vezető

³ Szabó: *Lukács evangéliuma*, 486.

⁴ Uo., 487-488.

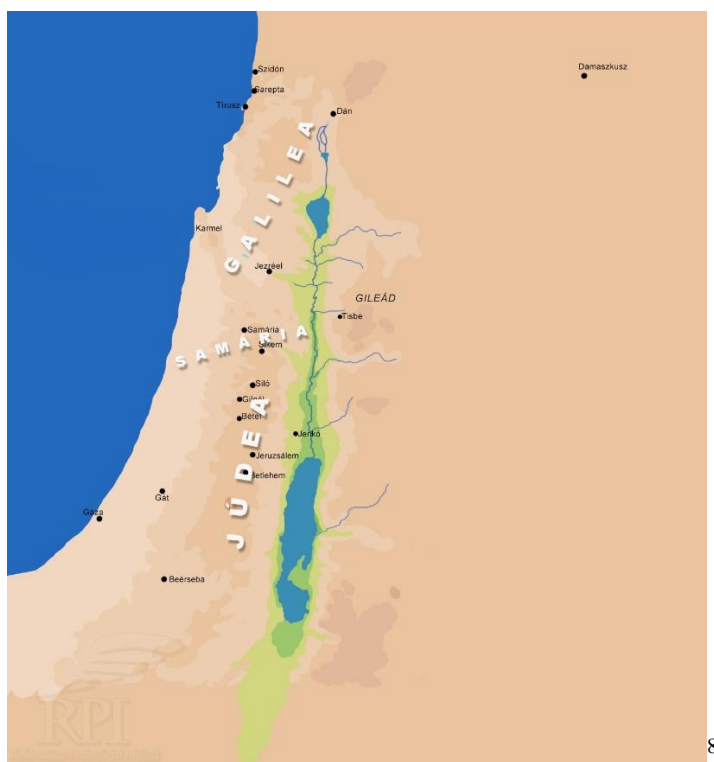
⁵ Uo., 489.

útján visz végig, az utolsó, a negyedik pedig Jézus jeruzsálemi tartózkodásáról, haláláról, feltámadásáról beszél.⁶

A tíz leprás története az evangélium harmadik nagy egységét, a nagy útbeszámolót nyitja meg (Lukács 9,51-19,27). Ez a rész tartalmazza a legtöbb olyan leírást, ami a többi evangéliumban nem található. A tíz leprás története is egy ilyen rész. Az egység fő mondanivalója, hogy Jézus tudatosan, előre tervezetten közelít fő célja, Jeruzsálem felé, ami a Messiás megjelenésének a váradalmak szerinti színhelye. A nagyobb szakaszban olyan jól ismert történeteket találunk, mint az irgalmas samaritánus példázata (10. rész), a tékozló fiú példázata (15. rész), vagy Zákeus, a fővámszedő története (19. rész). Ezek az ígérések más történetekkel együtt mind magukban hordozzák Lukács nézőpontját: az elékezett Messiás felülemelkedik a zsidó nép váradalmain, nem az ő politikai megmentőjük lesz, hanem a pogányok, a bűnösök, az elveszettek szabadítója minden nép számára.⁷

3. KORTÖRTÉNETI INFORMÁCIÓK

3.1 Helyszínek: Jeruzsálem, Galilea, Samária

8

Jeruzsálem városa a Júdai hegyvidéken, az északi hegyoldalon fekszik. Dávid király foglalta el a fennsíkra épült, nehezen bevehető várost, és ő tette Izrael politikai fővárosává és vallási központjává. Itt helyezte el Isten ládáját, a szövetségládát, amelynek sátrat is készítettett. Fia, Salamon építtette meg a templomot és a város többi pompás palotáját. Salamon halála, és az ország kettészakadása után az idők során több támadás is érte a várost, de a legkegyetlenebb Nebukadneccar, babiloni uralkodó győzelme volt. Ő a templomot és a királyi palotát felgyújtatta, a várfalakat leromboltatta, a nép többségét fogágba vitette. Amikor a zsidó nép hazatérhetett (Kr. e. 538), újjáépíthették templomukat és városukat. A történelem viharai ezután

⁶ Uo., 488.

⁷ Uo., 492-495.

⁸ <http://rpi.reformatus.hu/hatteranyagok/terkepek/vizjeles/Samaria.jpg>

sem kímélték a várost. A templom és a város legnagyobbasabb felújítását, fejlesztését Heródes, az egyébként kegyetlenségéről hírhedt zsarnok király hajtotta végre. A fényűző templom építése éppen zajlott abban az időben, amelyre Jézus földi élete tehető. A szent helyként tisztelt Jeruzsálemnek számos elnevezése van a Bibliában: Dávid városa, Isten városa, a Seregek Urának városa, a nagy király városa, Izrael Szentjének Sionja. A bibliai kijelentés szerint Isten választotta ki Jeruzsálemet, hogy ott lakjon. Isten ígérete szerint helyreállítja a szent várost, amely menedék lesz a félelmetes ítélet idején is. Az Újszövetség megerősíti Jeruzsálem kiválasztását, üdvtörténeti szerepét és jelentőségét. Jeruzsálemhez kapcsolódnak a megváltás nagy eseményei, Jézus halála, feltámadása, az egyház megalakulása.⁹

Galilea Palesztinának a Jordán folyótól Nyugatra eső, legészakibb tájegysége. Nagy részét a Galileai-hegyvidék teszi ki, amely az ország legmagasabban fekvő része. Déli irányban a Jezréeli-síkságba ereszkedik alá. Ez a völgsíkság a Genezáreti tó környékével együtt az ország legtermékenyebb tája. Jézus ezen a vidéken kezdte meg missziói munkáját, innen hívta el tanítványait és itt tette a legtöbb csodát. „Galileai Jézusnak” is nevezik őt a nép vezetői.¹⁰

Samária és lakói, a samarítánusok

Samária a Bibliában többnyire az északi országrész fővárosának a neve, ám a várost körülvevő dombvidéket is Samária hegyeinek, hegyvidékének nevezték, tehát egy nagyobb tájegységet is jelöl. Időnként az egész északi országrészt is nevezi így a Szentírás. Valahol Galilea és Samária között halad át Jézus, amikor a tíz leprással találkozik. A galileai zarándokok útja Jeruzsálembe Samárián át vezetett. A történetírás tanúskodik arról, hogy a zarándoklatok során összetűzésekre is sor került a zsidók és a samáriaiak között. A zsidók lenézték a keverék népcsoportnak számító samáriaiakat. Ez az ellenségeskedés évszázadokra nyúlik vissza.¹¹

Izrael kettészakadása után az északi királyok fővárossá fejlesztették Samáriát, a Jeruzsálemtől É-ra 50 km-re fekvő várost. Palotát, falakat építettek, sőt Aháb király templomot is a Baal bálvány tiszteletére. Az északi királyság megszűnése után (Kr. e. 722) az asszírok idegeneket telepítettek be az országrészbe, akik összekeveredtek az őslakossággal. Így jött létre a **samaritánus** népcsoport. Ők is magukénak vallották Izrael vallását, a Jahve-tiszteletet, ám a babiloni fogság után (Kr. e. 587-538) egyre inkább eltávolodtak a hivatalosnak tekintett jeruzsálemi kultusztól, ami a zsidók számára az egyedül „érvényesnek”, szentnek számított. Önálló templomot építettek a Garizim-hegyen, amelyet később egyik zsidó uralkodó lerombolt, ezzel is tovább fokozva az ellenségeskedést.¹²

A samáriaiak, a samarítánusok egy része őrizte a Jahve-hitet, és részt vett a jeruzsálemi istentiszteleten. Mások a Jahve-tisztelet mellett megtartották saját isteneik kultuszát, ami akár emberáldozattal is járhatott együtt. A zsidók és samarítánusok közötti gyűlölködés kölcsönös volt, a zsidók egyáltalán nem érintkeztek a samarítánusokkal, a samarítánus jelző Jézus idejében szinte szitokszónak számított.¹³

3.2 A lepra, a fertőző betegek sorsa, a papok szerepe

Az Ószövetségben a lepra szó többféle bőrbetegségre is vonatkozik. A lepra hosszú lefolyású fertőző betegség (2-20 év). A bőrön keletkező foltok tovább terjednek, elfekélyesednek, ideggyulladások, sorvadások, a végtagok leválása követheti mindezt.¹⁴ A Mózes 3. könyvében leírt törvény szerint a leprások vallási értelemben tisztátalannak számítottak, és tisztátalanná tették mindazt, amihez hozzáérték. Elsősorban ezért kellett a többi embertől elkülönítve élniük. A nyomorúságot és a bűnbánatot kifejező megszagattott ruhában, fejfedő nélkül kellett járniuk, és szóban is figyelmeztetni kellett a szembejövőket arra, hogy ők leprások, azt

⁹ Bartha, Tibor (szerk.): *Keresztyén Bibliai Lexikon*, Kálvin Kiadó, Budapest, 1993, 732-741.

¹⁰ Bartha (szerk.): *Keresztyén Bibliai Lexikon*, 510-511.

¹¹ Uo., 456-458.

¹² Kocsis, Imre: *Lukács evangéliuma*, Szent István Társulat, Budapest, 1995, 243.

¹³ Bartha (szerk.): *Keresztyén Bibliai Lexikon*, 456-457.

¹⁴ Uo., 123-124.

kiáltva: „Tisztátalan, tisztátalan!”. A falvakba bemehettek, de Jeruzsálemben és a falakkal körülvett városokban nem léphettek be. A közösség szemében a leprás szinte halottnak számított, gyógyulásukra alig volt példa.¹⁵ Ha mégis gyógyulás történt, akkor a törvény szerint (3 Mózes 13,49) a papoknak kellett hivatalos formában megállapítani a lepra megszűnését, és elismerni a közösségbe való visszatérés lehetőségét.¹⁶

4. TEOLÓGIAI MONDANIVALÓ ÉS ÉLETKÉRDÉSEK

4.1 Betegség – gyógyulás

A betegség kifejezés az ÓSZ-ben és az ÚSZ-ben is használatos az ember legyengült, kimerült testi állapotának, vagy lelki fájdalmának, megtört életerejének kifejezésére. A legelterjedtebbek voltak a különböző bőrbetegségek, a legbővebb szabályozás és leírás az Ószövetségben poklosságnak, az Újszövetségben leprának nevezett bőrbetegségekhez kötődik. Sokféle betegséggel találkozunk a Szentírásban, pl. szembetegséggel, vaksággal, bénasággal, sántasággal, süketséggel, vaksággal, lázzal.

Az ÓSZ egyik alapvető tanítása, hogy életrendünk minden zavarának gyökere Istennel való közösségünk megromlása. A betegség az Istentől való eltávolodás büntetése, de Isten meg is tud oltalmazni a betegségtől. Sok zsoltárban kap hangot a bűn és a betegség szoros összefüggése, és az ÚSZ-ben is találkozunk ezzel a kérdéssel (Vajon ki vétkezett, ő vagy a szülei, hogy így járt...) Pál apostol a maga betegségeit az életéhez tartozó szenvedésnek tekinti, amelyekben Isten hatalma mutatkozik meg. A betegség ideje az Istenhez fordulás ideje, ám sem a betegség, sem a gyógyulás nem vezet automatikusan hitre.¹⁷

A Biblia az embert a test és lélek egységében látja. Így a gyógyulás, a gyógyítás esetében is mindig a teljes emberi egzisztencia helyreállítása a hangsúlyos. Kevés szó esik orvosokról, akik inkább csak a balesetekkel foglalkoztak. A betegségek regisztrálása és a gyógyulás megállapítása a papok feladata volt. Az ÓSZ szemlélete szerint a gyógyulás forrása mindig maga Isten. Az Istennek való engedelmiséget is betegségnek nevezi, amelyből az imádság, az Istenhez térés vezet ki.

Jézus felülemelkedik a közhiedelemben lévő sémán, ami szerint a beteg mindig bűne miatt kapja a büntetést. Több ÓSZ-i szövegben a lepra Isten büntetéseként jelenik meg. A Jézus korabeli zsidóság valamilyen súlyos bűn következményének, büntetésének tartotta a leprát, rágalmasz vagy hiúság, gőg büntetésének.¹⁸ Jézus a betegek bűnét megbocsátja, betegségeiket meggyógyítja. Jézus gyógyító tevékenysége az Újszövetség szemlélete szerint az Ő isteni hatalmának kifejezése. Ő az a megígért Messiás, aki minden szenvedőt felemel és minden beteget meg tud gyógyítani. Gyógyításai mindig a tanításával együtt értelmezhetők és az egyes történetekben a hit kapcsolódik hozzájuk. Ezen túl pedig jelei annak az eljövendő örök országnak, amelyben nem lesz betegség és fájdalom.¹⁹

4.2 Csoda és hit

A bibliai csodák szemlélete mögött az áll, hogy Isten cselekszik a maga által teremtett világban, amelynek ő határozta meg a törvényeit és ezért Úr azok felett. A bibliai kor emberei számára a csoda nem a természeti törvényektől való eltérést jelentette. Az Ószövetség nem a megmagyarázhatatlan eseményeket, hanem egyáltalán a világ teremtését, megtartását, Isten nagyságát tartja csodának. Isten hatalma munkálkodik a megszokott módon és időnként egészen szokatlanul is. Ebben az értelemben csodának számít a mennydörgés, a csillagok útja, az anyaméhen belüli fejlődés, Isten segítsége, vezetése. Ritkán rendkívüli

---

¹⁵ Kocsis: *Lukács evangéliuma*, 113.

¹⁶ Uo., 374.

¹⁷ Bartha (szerk.): *Keresztyén Bibliai Lexikon*, 176-178.

¹⁸ Kocsis: *Lukács evangéliuma*, 113.

¹⁹ Bartha (szerk.): *Keresztyén Bibliai Lexikon*, 536-537.

események is történnek, a nagy történelmi fordulópontokon: pl. az Egyiptomból való kivonuláskor kettéválik a tenger, Mózes vizet fakaszt a sziklából. Ezek jelek és csodatettek, amelyek Isten dicsőségére és hatalmára utalnak.

Az Újszövetség legalapvetőbb csodája Jézus Krisztus személye, Isten Fiának testtétele, és az ő halálból való feltámadása. Ezáltal vált érvényessé váltságmunkája, a bűnbocsánat és az örök élet ajándéka minden nép számára. Jézus szavaival és tetteivel is azt hirdeti: Isten országa eljött, közöttetek van. Ezt erősítik meg az emberek közötti, könyörülő, szabadító szeretetével véghezvitt csodái, a gyógyítások, a feltámasztások, a természet erői feletti hatalmának megmutatása.²⁰

Az Újszövetség eredeti, görög nyelve olyan kifejezéseket használ a „csoda” megjelölésére, amelyek az „ismertetőjel, intő, figyelmeztető jel, jelzés, az erőkifejtés, a hatalom megnyilvánulása” jelentéseket hordozzák. A leírt események csodajelek, rendkívüli vagy megfoghatatlan jelek, tulajdonképpen olyan nem hétköznapi és ésszel föl nem fogható jelenségek, amelyek azonban nem öncélúak, hanem utalnak valamire: Isten hatalmára, országára. A hatalom és az erő megnyilvánulása szintén nem a csodás jelleget emeli ki, hanem arra az erőre tereli a figyelmet, amelyből a jel fakad: Isten teremtő erejére.²¹

Az újszövetségi csodatörténetek motívumai, jellegzetes részei²² a tíz leprás röviden leírt történetében is felismerhetők:

Bevezetés:

A csodatévő megjelenése, A segítségre szoruló

Kifejtés

A szükség jellemzése

Közeledés a csodatévőhöz

Leborulás, Segítségkérés, A bizalom kinyilvánítása a „Mester” megszólítással

Középpont Csodatett

Csodatévő szó – utasítás, A csoda konstatálása

Befejezés

Segítségre szoruló részéről: A csoda eredményének felmutatása

Csodatévő részéről: Akklamáció - szóbeli állásfoglalás

Az ÓSZ-ben a csodák nemcsak csodálkozást keltenek, hanem kiváltják és megerősítik a hitet, valamint a bizalmat, hálaadást, emlékezetet, alázatot, engedelmességet, istenfélelmet, reménységet. Azokat, akik semmit sem várnak Istentől, megátalkodottá teszik, pl. a fáraót, de akik csak Istenre számítanak, felismerik bennük Isten mindenható szeretetét.²³

A Jézus által meghirdetett örömhír megtérést és hitet követel (Mk 1,15). A jelek rendszerint azt eredményezik, hogy az emberek elismerik, Jézus az Isten küldötte (különösen Jn - nál 3,2). Jézus szavának

---

²⁰ Uo., 258-260.

²¹ Varga, Zsigmond: *Újszövetségi görög-magyar szótár*, Református Zsinati Iroda, Bp, 1992, 242., 863-864.,930.

²² Theissen, Gerd - Merz, Anette: *Der historische Jesus*, Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen, 1997, 258-259.

²³ Léon - Dufour, Xavier: *Biblikus Teológiai Szótár*, Szent István Társulat, Bp. 1972, 208.

elégnek kellene lennie, ha valaki túlságosan a csodára támaszkodik, az a tökéletlen hit jele. Épp ezért nagyobb azoknak felelőssége, akik látták csodáit, mégis visszautasították (Jn 7,5).

A szinoptikusoknál beszélhetünk az ún. csodát megelőző hitről, arról a felkészültségről és nyitottságról, amellyel fogadják a csodákat. Akikben ez nincs meg, mert elvakítja őket a gőg, a hamis tudás, a féltékenység, azok nem értik meg a jeleket. A Szó előtt bezárult szívek számára az alátámasztó jelek is érthetetlenek maradnak. Akik csak próbára akarják tenni Jézust, nem érthetik az idők jeleit. A legragyogóbb jel, Jónás jele: a feltámadás lesz a legvitathatóbb. "Az, ami a hit számára a legfőbb támasz lesz, előbb annak legfőbb próbatétele."²⁴

A csodákkal való találkozás döntésre, Jézus személyének elismerésére hív. A csodát mindig kíséri a Jézusba vetett bizalom kifejezése. A leprások Jézusba vetett bizalmát fejezi ki, hogy a megszokott „Tisztátalan!” kiáltás helyett így szólnak: „Könyörülj rajtunk!” Ez a segélykérés más csoda-elbeszélésekben is előfordul.²⁵ Jézus gyógyító szó és cselekvés nélkül utasítja a leprásokat, hogy menjenek a papokhoz. Ez a hitük próbája, és mivel nyomban elindulnak, kiállják a próbát. A csoda és a hit itt is együtt jár. Egyrészt a csoda soha nem a szemfényvesztés kedvéért történik, hanem azért, hogy egzisztenciális változásra, Jézus iránti bizalomra és teljes életre vezessen. Másrészt a hit maga is csoda, ajándék az ember számára. A tíz leprás történetében Jézus a samaritánus magatartását értékelve megdicséri hitét, amely ebben az esetben a Jézus iránti bizalmat és a hálás lelkületet is jelenti.²⁶

4.3 A hála - mint a hit kifejeződése

„A hála érzületben, gondolatban, szavakban vagy tettekben kifejeződő válasz, mellyel valaki a másik személye részéről tapasztalt kegyelmes, jóságos, jóindulatú cselekedetet, magatartást viszonzozza.”²⁷ A Biblia szövegében, az eredeti nyelveiben, a héberben és görögben sincs olyan szó, amely csak a hálára vonatkozna. A hálát jelentő kifejezések magukban hordozzák a „kedvesség, jóindulat” jelentést is, amire tulajdonképpen válaszként születik a hála. Az egyes ember vagy a gyülekezet Isten iránti hálájának alapja, hogy Isten jó, szabadító, kegyelmes és erőt ad.

A hálaadás különféle formáival találkozunk az Újszövetségben. Pál apostol a gyülekezetekért való hálaadással kezdi leveleit, buzdítja olvasóit az imádságban való hálaadásra, a Krisztus személyéért és a lelki ajándékokért, a különböző képességeikért való hálára. Tanít arról is, hogy a hála tettekben nyilvánul meg.²⁸

A tíz leprás történetének rövid csoda-elbeszélése után a hangsúly a samaritánus háláján van.²⁹ Az egyik leprás kötelességének érzi, hogy kifejezze háláját Jézus iránt. Már a papok előtti megjelenés is Isten dicsőítésével járt a törvény szerint (3 Mózes 14,1-32), de itt a gyógyult ember Jézusban dicsőíti Istent, akinek a cselekvését ismeri fel a történetekben. Jézus a többiek magatartását hálátlanságnak értékeli. A hálás gyógyult ember samáriai voltának hangsúlyozása intést hordoz magában a zsidó nép tagjai felé, akik kiválasztottságuk tudatában túlságosan természetesnek vették Isten kegyelmét, segítségét. Ezzel szemben a samaritánus magatartását hitnek értékeli, amely lehetővé teszi a teljes testi-lelki gyógyulást.³⁰ A szakasz ószövetségi párhuzama a leprás hadvezér, Naámán meggyógyítása, aki a gyógyulása után a profétához visszatérve háláját ajándékokkal kívánja kifejezni.³¹

Az egész evangéliumban hangsúlyos az a gondolat, hogy Jézus nemcsak a zsidó néphez jött, hanem minden néphez, a nem zsidó származású pogányokhoz, a bűnösökhöz, a szegényekhez, a lenézettekhez is.

²⁴ Léon - Dufour: *Biblikus Teológiai Szótár*, 211-212.

²⁵ Kocsis: *Lukács evangéliuma*, 374.

²⁶ Uo., 375.

²⁷ Bartha (szerk.): *Keresztyén Bibliai Lexikon*, 561-562.

²⁸ Uo., 561-562.

²⁹ Kocsis: *Lukács evangéliuma*, 373.

³⁰ Uo., 375.

³¹ Uo., 373.

Erre mutatnak Lukács evangéliumában a rómaiakkal együttműködő vámszedőkről szóló történetek, az elveszett, tékozló fiú példázata, és a samaritánusok többszöri említése is. A tíz leprás meggyógyítása a harmadik samaritánus-elbeszélés Lukács evangéliumában.³² A 9. részben, amikor Jézust nem fogadják be egy samáriai faluban, Jézus türelemre inti a felháborodott tanítványokat, akik tüzet kérnének a falura. A 10. részben a sérült, megvert emberen segítő irgalmas samaritánus, itt a tíz leprásnál a megtérő, hálás samaritánus személye világít rá arra, hogy az idegeneknek is megadatott a komoly, cselekvő hit ajándéka.

4.4 Hogyan szól az Ige hozzánk? Milyen üzenetet rejt számunkra?

A bibliai történet háttérét, teológiai mondanivalóját megismerve el kell gondolkodnunk azon, vajon milyen életkérdésekben szólít meg bennünket ma mindez. Egészen személyesen milyen üzenetet hordoz számunkra? Érdemes elgondolkodni a következő kérdéseken:

- Hogyan tudom elfogadni a betegséget? Tudok-e bízni a gyógyulásban? Vigyázok-e az egészségemre?
- Ma vannak csodák? Mit tekintek az életemben csodának?
- Mire van szükségem, hogy higgyek? Mi jellemzi az én hitemet?
- Kicsoda Jézus? Kiket tud megszólítani? Kire vonatkozik a hatalma?
- Én hálás vagyok-e? Hogyan fejezem ki a hálámat?

A következő táblázat segít abban, hogy áttekintsük, milyen életkérdéseket vetnek fel a tíz leprás meggyógyításának történetéből kiemelkedő teológiai hangsúlyok, majd tovább gondoljuk, hogyan kapcsolódhatunk a kisgyermekek világához.

	Teológiai hangsúlyok	Életkérdések a felnőtt szemével	Valláspedagógiai szempontok: kapcsolódás a kisgyermekhez (3-6 év)
1.	Jézusnak hatalma van a halálos betegség fölött is, gyógyulást tud adni.	A testi és lelki egészség ajándék. Hogyan tudom elfogadni a betegséget? Tudok-e bízni a gyógyulásban? Vigyázok-e az egészségemre?	A kisgyermek és a betegség Imádság gyógyulásért
2.	A csoda és a hit együtt jár – a csoda soha nem a szemfényvesztés kedvéért történik, hanem annak a jele, hogy Jézus az egész világ üdvözítője.	Ma vannak csodák? Mit tekintek az életemben csodának? Mi jellemzi az én hitemet? Kicsoda Jézus? Kiket tud megszólítani? Kire vonatkozik a hatalma?	A gyermeki világnézet és a csodák Bizalom a gyógyító Jézusban Az istenkép formálódása
3.	A legteljesebben az gyógyult meg, akinek hála született a szívében és ki is fejezte azt.	A hit válasza Jézus szabadító erejére a hála Én hálás vagyok-e? Hogyan fejezem ki a hálámat?	A kisgyermek érzelmi fejlődése és a hála kifejezése

³² Varga, Zsigmond: *Újszövetségi görög-magyar szótár*, 1842.

1. A 3-6 ÉVES GYERMEKEK HITÉNEK ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI

1.1 Intuitív – projektív hit

Az óvodáskorú gyermek hitét Fowler intuitív-projektív hitnek nevezi. A kisgyermekekre jellemző, hogy gyermeki, természetes hitük képzelőerővel teljes, utánzó jellegű. Egyrészt a gyermek saját benső világából táplálkozó elképzelések, másrészt a családban megélték, tapasztaltak alapján Istenre és a transzszendens világra vonatkozó kivetítések alkotják.³³ A gyermek azonosul azokkal a gondolkodásbeli mintákkal, amelyek a hozzá legközelebb álló felnőttek hitvilágát jellemzik, megismerkedik a kapcsolódó tabukkal, szabályokkal.³⁴

A fantázia, a képzelőerő a gyermekben és a körülötte lévő feszültségeket és félelmeket segít leképezni és feldolgozni. A felnőttek feladata építő irányba terelni a gyermek kutakodását történetekkel és szimbólumokkal. Ehhez elfogadó környezet szükséges, ahol a gyermek kifejezheti magát verbálisan és nonverbálisan is. Egy ilyen közegben fogadja nyitottan a korrekciót, a benne lévő képek újra formálását.³⁵

1.2 Az istenkép fejlődése

A gyermek vallásosságának gyökereit a születést követő összetartozás, egybefonódás tapasztalatában látják a lélektani megfontolások. Az ősbizalom, az anya-gyermek kapcsolat, az elrejtettség-érzés, az anya mindenhatósága, az anya arca, amelyben önmagára ismer és az odafordulást és elfordulást jeleníti meg számára – ezek az istenkép első, később is megjelenő elemei.

A gyermek istenképébe aztán mindkét szülő vonásai beleolvadnak. Ám nem a szülőkről alkotott kép változik át istenképpé, hanem inkább a szülőkhöz és Istenhez is kötődő „feltétlen szeretet” és „legfőbb tekintély” képe mutatkozik meg az istenképben.³⁶ A kisgyermekkor vallására jellemző tehát a „szülő formájú” istenkép, melyben Isten jóságos Atya, férfi erővel felruházva. Az antropomorf-analógiás gondolkodásnak megfelelően az emberi tulajdonságokat Istenre vetítik át, és a szülőkre is az isteni tulajdonságokat tartják érvényesnek. (pl. a szülő örök életű)³⁷

Tovább árnyalja az istenképet a szülővel való azonosulás folyamatában a szülői parancsok és tiltások beépülése, a felettes én kialakulásával, ami az erkölcsi cselekvés alapjává válik, majd elérkezik a tudatos különbségtétel a szülőképpel és az istenkép között.³⁸ A tapasztalatok gazdagodásával beleolvad az istenképbe mind az otthonlét, mind az elhagyatottság érzése, pozitív és negatív tapasztalatok is keverednek, összesűrűsödik az, ami gazdagítja, előre viszi és az, ami rémiszti az embert.³⁹

A belső feszültségek, a félelem feldolgozásában előre viszi a gyermeket a bibliai történetekre való elmélyült odafigyelés. A történet hallgatása közben intenzív tanulás zajlik, belső képalkotás, azonosulás a szereplőkkel. A nagy kérdésekkel foglalkozó élethelyzetek, konfliktusok azon a síkon kerülnek elő, amelyen a kisgyermek ezekkel foglalkozni tud. A történet segítségével formátlan érzések, lelki, erkölcsi tartalmak nyernek formát. Ezek a megküzdésre, a félelem leküzdésére serkentik a gyermeket. Ezekből a történetekből bontakozik ki, formálódik tovább az istenkép – kicsoda és milyen az Isten. A Biblia nagy történetei bátorságot, bizalmat adnak a gyermeknek arra nézve, hogy Isten jó, az élet szép, Isten nehéz helyzetben sem hagy el, lehet

³³ Kovács Barbara Luca – Mátrai Marianna: Óvodáskorú gyermekek katekézise a gyülekezetben és az óvodákban, in: Siba Balázs – Szabóné László Lilla – Pángyánszky Ágnes (szerk.): *Együtt a hit útján – Gyülekezetpedagógiai kézikönyv*, Kálvin Kiadó, Budapest, 2019, 117.

³⁴ Fodorné Nagy Sarolta: *A katechézis kommunikációs problémái*, Kálvin Kiadó, Budapest, 1996., 38.

³⁵ Kovács – Mátrai: *Óvodáskorú gyermekek katekézise ...*, 117.

³⁶ Schweitzer, Friedrich: *Vallás és életút – Vallási fejlődés és keresztyén nevelés gyermek- és ifjúkorban*, Kálvin Kiadó, Budapest, 1999., 187.

³⁷ Fodorné: *A katechézis kommunikációs problémái*, 38.

³⁸ Schweitzer: *Vallás és életút*, 196.

³⁹ Uo. 188.

benne reménykedni. A történetekben gyökerezhet a kisgyermek identitástudata is: ő Isten teremtménye, Isten szeretetből alkotta – ez a tudat bátorságot, reményt ad.⁴⁰

2. A TÍZ LEPRÁS MEGGYÓGYÍTÁSÁNAK TÖRTÉNETÉHEZ KAPCSOLÓDÓ VALLÁSPEDAGÓGIAI SZEMPONTOK

A tíz leprás története több ponton is segít abban, hogy az óvodáskorú gyermek hitének sajátosságait figyelembe véve, az ő világához kapcsolódjunk, hitbéli fejlődése, istenképe gazdagodásához hozzájáruljunk. Nézzük meg közelebbről, mit is jelent ez!

2.1 A gyermeki világvélemény és a csodák

Amikor gyógyítási történetekre és Jézus más csodáira gondolunk, érdemes szem előtt tartanunk a gyermeki világvélemény jellemzőit. Vajon hogyan látja a kisgyermek, mi miért történik, mi mire hat a világban, milyen erők munkálkodnak az események mögött?

A kisgyermek gondolkodása *egocentrikus*, énközpontú, mindenre a saját szemszögéből tekint. A társa mellett játszatva beszél, akkor is, ha nem figyelnek rá, szimbolikus játékában pedig a saját kívánságai szerint alakítja a valóságot, az élet érthetetlen dolgait fantáziájával kiegészítve.⁴¹ Gondolkodását jellemzi az *animizmus, a finalizmus, az artificializmus*. Az animizmus jelensége arra utal, hogy a gyermek az élettelen tárgyakat, dolgokat élettel, lélekkel ruházza fel. A dolgok működésének, minden folyamatnak saját, az emberre irányuló célja van – a gyermek elképzelése szerint pl. a golyó „tudja”, hol van az ember, azért gurul arrafelé. Ez a célirányultságot feltételező sajátosság a finalizmus. A gyakran feltett „Miért?” kérdés a célra és az okra egyaránt vonatkozik. A kisgyermek világvéleménye szerint minden konkrét emberi vagy isteni cselekvés nyomán jön létre – ahhoz hasonlóan, ahogyan az emberek alkotnak. Ez az artificializmus. Mindennek saját ereje van – pl. a tárgyaknak, egy pataknak -, ami mozgatja, irányítja a dolgokat, úgy, ahogyan ő saját maga mozog és működik.⁴² A kisgyermek gondolkodása egyfajta *mágikus gondolkodás*, amelyben varázslatos oksági viszonyokat feltételez az egyes jelenségek között. Az időben párhuzamosan történt eseményekről úgy véli, egymásra hatnak, egymást előidéznek, és ez az összekapcsolódás később is érvényes (pl. összetöri kedvenc játékát, mert legutóbb is azzal egyidőben történt egy kívánatos dolog).⁴³

A fentiekből látjuk, hogy a csodás történetek, a természetfeletti események elfogadása nem okoz gondot a kisgyermeknek. Azt, hogy különös dolgok történjenek, egyáltalán nem tartja lehetetlennek. Fontos azonban, hogy mi ne varázslóként, mágusként mutassuk be Jézust. Jézus soha nem az emberek elkápráztatására tett csodát, hanem a segítségnyújtás és isteni erejének felmutatása volt a célja. Hangsúlyozzuk Jézus segítő szándékát, és azt, hogy ő és az ő szeretete a legnagyobb csoda. Az istenkép formálódásához, árnyalásához járulunk hozzá, ha Jézust, aki mindent megtehet, szeretetből cselekvő Istenként mutatjuk be. Olyan Istenként, akit nem mi irányítunk kívánságainkkal, mégis bízhatunk abban, hogy ő mindig a javunkra cselekszik. Ez a gondolat továbbvisz, és később segíthet megmenteni a gyermeket a csalódásoktól, egy olyan hatalomból való kiábrándulástól, aki hihetetlen, szemfényvesztő dolgokat tett egykor, de manapság nem nyer bizonyítást ez az ereje.

---

⁴⁰ Kovács – Mátrai: *Óvodáskorú gyermekek katekézise ...*, 118-119.

⁴¹ Szabóné László Lilla: *A gyermekteológia vizsgálata a kisgyermekes keresztyén családok életében - PhD értekezés*, Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Doktori Iskola, Budapest, 2015, http://corvina.kre.hu:8080/phd/Szabone_Laszlo_Lilla_Gyermekteologia.pdf, 117-118.

⁴² Szabóné: *A gyermekteológia vizsgálata a kisgyermekes keresztyén családok életében*, 119.

⁴³ Dósa, Zoltán *A gyermeki világvélemény metafizikai vonatkozásai és az ultrajelenségek magyarázata*, in: *Magiszter* 1. évf. 4. sz. 2003. tél, http://epa.niif.hu/03900/03976/00058/pdf/EPA03976_magiszter_2003_4_027-032.pdf, 2.

2.2 A kisgyermek és a betegség

Az óvodás gyermek önmagára tekintve folyamatos testi fejlődését, mozgásában és készségeiben való állandó ügyesedését tapasztalja. Egyre több dologra képes, és egyre önállóbb önmaga ellátásában. Ugyanakkor **gyakran találkozik a betegséggel** is, elkerülhetetlen a közösségbe kerüléssel, hogy átesik fertőző betegségeken, és kisebb gyengélkedéseken és megerősödéseken át vezet az útja. A számára ismeretlen helyzetekben, a fájdalom elviselése közben a személyes odafigyelés, gondoskodás, biztonságérzetének megerősítése segíti, hogy legyőzze félelmeit.

Nehezebb helyzetben vannak azok a családok, akik a szokásos gyermekkori betegeskedésen túl **atipikus fejlődésű, különleges bánásmódot igénylő gyermeket nevelnek**. Ez a feladat meghatározza az egész család életét, s a családnak a problémákkal való megküzdése, szembenézése formálja azt, ahogyan az érintett gyermek megéli saját másságát. A család gazdasági helyzete megrendül, hiszen egyik szülő valószínűleg nem tud dolgozni, a másikra pedig nagy teher hárul az anyagiak megteremtésében. A gondozó szülőnek sok problémát egyedül kell megoldania. Többnyire a szülők és a gyermekek is izolálódnak, nem tudnak kimozdulni, kiszorulnak a közösségekből.⁴⁴ Az egyes családi életciklusok feladatait nem könnyű összeegyeztetni a speciális gondozás, fejlesztés teendőivel, a mássággal való szembesülés, a hosszú távú gondoskodás újra és újra feladatokat hoz. Sokat jelent a mi keresztyén szeretetből, együttérzésből fakadó elfogadásunk, a figyelmes kommunikáció az érintett családdal. A szülőkön kívül a sérült gyermek testvére is nagyobb támogatást és biztatást igényel. A család igyekezete mellett is kevesebb idő és figyelem jut rá, a türelem, önállóság elvárását érzi magával szemben, és gyakran felnőttként is szorong saját gyermeke fejlődését, egészségét illetően.⁴⁵

Találkozunk azzal a helyzettel is, amikor **a kisgyermek környezetében súlyos betegség van**, valamelyik szülő vagy testvér gyógyíthatatlan betegsége. A legfontosabb támaszt a legközelebbi hozzátartozók jelentik a gyermek számára, mindemellett fontos, hogy mi is teret engedjünk olyan beszélgetéseknek, amelyekben oldhatjuk a gyermek félelmeit és segíthetünk neki. A betegség tabuként való kezelése helyett lehetőséget kell adnunk a gyermeknek, hogy feltegye kérdéseit. Amikor a család meg akarja óvni őt a betegség témájától, a beteg családtag látványától, akkor bizonytalanságát, szorongását növeli. Fontos a gyermeknek, hogy találkozhatson a beteg szülővel, rövid időre meglátogathassa kórházban is. Segíteni kell a gyermeknek abban is, hogy rámutatunk, nagyszülei, szülei betegségének nem ő az oka. Mágikus gondolkodásából fakadóan ugyanis saját negatív tetteit vagy gondolatait könnyen okként kapcsolja a betegséghez.⁴⁶

A gyógyítási történetek kapcsán mutassunk rá, hogy Isten szeretete mindenre képes. Tud adni gyógyulást és tud adni türelmet és megerősödést a szenvedésben is. Amikor imádkozunk a gyermekekkel, mintát adunk arra, hogyan lehet Istentől békességet kérni és kapni ebben a nehéz kérdésben.

A többszemponú, **komplex egészségfejlesztés** mint cél minden nevelési intézmény pedagógiai programjában szerepel. A gyógyítási történetek kapcsán rámutathatunk arra, hogy Jézus teljes egészséget, „testi-lelki-szociális-spirituális jóllétet” akar adni, vagyis a testi betegségen túl foglalkozik az ember hitével, lelkével, és visszahelyezi az embert a szeretetkapcsolatok hálójába.

---

⁴⁴ Danis, Ildikó – Németh, Tünde – Prónay, Beáta - Góczán-Szabó, Ildikó - Hédervári-Heller, Éva (szerk.): *A kora gyermekkori lelki egészség támogatásának elmélete és gyakorlata*, Semmelweis Egyetem Egészségügyi Közszolgálati Kar Mentálhigiéné Intézet Budapest, 2020, <https://semmelweis.hu/mental/files/2020/12/Kora-gyermekkori-lelki-egeszseg-I-kotet.pdf>, 336.

⁴⁵ Danis - Németh - Prónay - Góczán-Szabó - Hédervári-Heller (szerk.): *A kora gyermekkori lelki egészség támogatásának elmélete és gyakorlata*, 354.

⁴⁶ SIMKÓ, Csaba: *Hogyan segítsünk gyermekünknek elfogadni az elfogadhatatlant? Tájékoztató pedagógusoknak és szülőknek a gázszoló gyermek segítéséhez*, in: Kharón, Thanatológiai Szemle 2009/4., 13-14.

2.3 A kisgyermek érzelmi fejlődése és a hála

Kétéves korára a gyermek eljut az elsődleges, közvetlen érzelmeken túl (pl. szenvedés, félelem, undor) a közvetett, társas érzelmek megélésének szintjére. A büszkeség, a zavar, a szégyen, az irigység érzései tovább vezetnek a gyermeket a szociális fejlődésben, erősítik, vagy éppen sértik én-tudatát. Ahhoz, hogy a gyermek a társas kapcsolatokban helytálljon, meg kell tanulnia értelmezni mások érzéseit és tudnia kell azt is, hogyan szabjon gátat érzelmeinek. Az érzelmi intelligencia az a képesség, amellyel lehetővé válik az érzelmek megfelelő kifejezése és a másik ember érzelmeinek értékelése. A kisgyermek érzelmi intelligenciája kialakulóban van, általában még nem uralkodik érzelmein, sokkal inkább érzelmei uralkodnak rajta. Fontos, hogy az érzelmek kifejezésében és differenciálásában segítsük a kisgyermeket. Megvan a szerepe a negatív érzelmek verbalizálásának, és erősíti a kisgyermek személyiségét a pozitív érzelmek kifejezése.⁴⁷

A hála olyan pozitív érzelem, amely a másik ember felé fordítja a gyermeket. Az öröm a fölött, amit a másik embertől kapott, kapcsolatot épít és segít felfedezni a másik ember szeretetét, jó szándékát. A hála szóbeli kifejezésén, a „Köszönöm!” varázsszó megtanulásán túl hozzájárulhatunk a hála átéléséhez azzal, ha segítünk számba venni, kinek miért vagyunk hálásak. Az Istennel szembeni hála kifejezése az imádság. A gyermek őszinte rácsodálkozására alapozva segíthetünk neki kapcsolatba lépni a gondoskodó Istennel, akinek énekszóban, imában és életünk tetteivel mondhatunk köszönetet jóságáért.

FELHASZNÁLT IRODALOM

BARTHA, Tibor (szerk.): *Keresztyén Bibliai Lexikon*, Kálvin Kiadó, Budapest, 1993.

DANIS, Ildikó - NÉMETH Tünde - PRÓNAY Beáta - GÓCZÁN-SZABÓ, Ildikó - HÉDERVÁRI-HELLER, Éva (szerk.): *A kora gyermekkori lelki egészség támogatásának elmélete és gyakorlata*, Semmelweis Egyetem Egészségügyi Közzolgálati Kar Mentálhigiéne Intézet Budapest, 2020, https://semmelweis.hu/mental/files/2020/12/Kora-gyermekkori-lelki-egeszseg_I-kotet.pdf

DÓSA, Zoltán *A gyermeki világnépfizikai vonatkozásai és az ultrajelenségek magyarázata*, in: *Magiszter* 1. évf. 4. sz. 2003. tél, http://epa.niif.hu/03900/03976/00058/pdf/EPA03976_magiszter_2003_4_027-032.pdf

FODORNÉ Nagy Sarolta: *A katechézis kommunikációs problémái*, Kálvin Kiadó, Budapest, 1996.

KOCSIS, Imre: *Lukács evangéliuma*, Szent István Társulat, Budapest, 1995.

KOVÁCS Barbara Luca – MÁTRAI Marianna: Óvodáskorú gyermekek katekézise a gyülekezetben és az óvodákban, in: Siba Balázs – Szabóné László Lilla – Pángyánszky Ágnes (szerk.): *Együtt a hit útján – Gyülekezetpedagógiai kézikönyv*, Kálvin Kiadó, Budapest, 2019, 116-146.

LÉON - DUFOUR, Xavier: *Bibliikus Teológiai Szótár*, Szent István Társulat, Bp. 1972, 205-216.o.

---

⁴⁷ Szabóné: *A gyermekteológia vizsgálata a kisgyermekes keresztyén családok életében*, 129-131.

SCHWEITZER, Friedrich: *Vallás és életút – Vallási fejlődés és keresztyén nevelés gyermek- és ifjúkorban*, Kálvin Kiadó, Budapest, 1999.

SIMKÓ, Csaba: *Hogyan segítsünk gyermekünknek elfogadni az elfogadhatatlant? Tájékoztató pedagógusoknak és szülőknek a gyászoló gyermek segítéséhez*, in: Kharón, Thanatológiai Szemle 2009/4.

SZABÓ, Csaba: Lukács evangéliuma, in: PECSUK, Ottó (szerk.): *Bibliaismereti kézikönyv*, Kálvin Kiadó, Budapest, 2004, 486-498.

SZABÓNÉ László Lilla: *A gyermekteológia vizsgálata a kisgyermekes keresztyén családok életében - PhD értekezés*, Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Doktori Iskola, Budapest, 2015, http://corvina.kre.hu:8080/phd/Szabone_Laszlo_Lilla_Gyermekteologia.pdf

THEISSEN, Gerd - MERZ, Anette: *Der historische Jesus*, Vandenhoeck und Ruprecht, Göttingen 1997.

VARGA, Zsigmond: Lukács evangéliumának magyarázata, in: BARTHA, Tibor (szerk.): *Jubileumi Kommentár*, MORE Zsinata, Budapest, 1981, 62-96.

VARGA, Zsigmond: *Újszövetségi görög-magyar szótár*, Református Zsinati Iroda, Bp, 1992.